

Godišnjak. Sarajevo: Centar za balkanološka ispitivanja ANUBiH, 2012, knjiga 41, 292.

Godine 2012, u Sarajevu je objavljeno četrdeset i prvo izdanje Godišnjaka Centra za balkanološka ispitivanja Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Ono što je vrijedilo i za prethodne publikacije nije se promijenilo ni sada, jer je Godišnjak na jednom mjestu okupio neke od najeminentnijih stručnjaka iz regiona, što opet potvrđuje već odavno poznatu činjenicu da je ovaj časopis jedan od najuglednijih ovakve vrste na prostoru jugoistočne Evrope.

U ovom izdanju su pored radova bosanskohercegovačkih stručnjaka objavljeni i naučni članci kolega iz Rusije, Njemačke, Hrvatske, Srbije i Kosova. Nabrojane zemlje pokazuju da je Godišnjak ostao vjeran tradiciji prema kojoj stručnjaci iz ostalih zemalja regiona pa i šire, dobivaju veliki udio u kreiranju sadržaja što je naravno za svaku pohvalu. Ovaj broj je donio i jednu novost, a to je otpočinjanje ciklusa pod nazivom "Rane evropske civilizacije". U sklopu ove cjeline, u skladu sa mogućnostima biće povremeno objavljavani sažeti prikazi važnijih kulturnih cjelina koje su obilježile razvoj evropskog kontinenta u prahistoriji. Sigurno je da će ovi prikazi umnogome obogatiti samu publikaciju, a time i olakšati praćenje najnovijih rezultata istraživanja ovoga perioda historije čovječanstva. U redakciji četrdeset i prvog broja, kao i već zadnjih nekoliko godina nalaze se eminentni stručnjaci: akademici Dževad Juzbašić, Radoslav Katičić i Blagoje Govedarica te

prof. dr. Esad Kurtović. Urednik ovog izdanja Godišnjaka je već spomenuti akademik Blagoje Govedarica. Ovom prilikom je objavljeno petnaest naučnih radova, a pored toga, u sklopu poglavlja "Kritike i prikazi" obrađeno je šest djela koja su objavljena u posljednjih nekoliko godina. Prilikom klasifikacije sadržaja Godišnjaka očigledno je korištena hronološka metoda radi bolje preglednosti, pa se tako može primijetiti da su prvi radovi posvećeni periodu prahistorije, a nakon toga antike, preko srednjeg vijeka, dok su oni posljednji obrađivali razdoblje novovjekovne historije.

U skladu sa hronološkom metodom koja je korištena, prvi u nizu objavljenih članaka je "Majkopska kultura na sjevernom Kavkazu", koji je rad jednog od vodećih ruskih arheologa S. N. Korenevskija. Rad je objavljen u posebnom poglavlju Godišnjaka pod nazivom "Rane evropske civilizacije" što predstavlja jednu novinu, a ova će se praksa nastaviti i u budućim publikacijama. U uvodnom dijelu Korenevskij iznosi mišljenje da je Majkopska kultura bila jedna od najznačajnijih pojava predurbanih zemljoradničkih i stočarskih zajednica na području Srednjeg Istoka i Kavkaza. U nastavku uvodnog dijela autor daje kraći pregled historijata istraživanja ove tematike, te navodi stručnjake koji su najviše doprinijeli boljem poznavanju ovog fenomena. U drugom poglavlju rada autor se bavi prebivalištima koja su naseljavali pripadni-

ci Majkopske kulture i njihovim nekropolama, te iznosi neke jako zanimljive karakteristike koje su odlikovale ovu kulturnu grupu. Dalje u tekstu se vrši analiza materijalne ostavštine stanovnika ove kulture, a ona je podijeljena na tri grupe: keramika, metal i kamen. Autor u nastavku rada izdvaja četiri tipološke varijante Majkopske kulture, te daje analizu za svaku od njih zasebno. Utvrđivanjem relativne i apsolutne hronologije mogu se izdvojiti tri razdoblja u njenom hiljadugodišnjem postojanju: rano (4000. – 3700. god. p.n.e.), srednje (3700/3500. – 3400/3300. god. p.n.e.) i kasno (3400. – 3000/2900. god. p.n.e.). U jednom od narednih poglavlja autor se bavi samim nastankom i porijeklom Majkopske kulture, te njenim razvitkom. Na posljednjim stranicama članka autor raspravlja o ratničkom karakteru stanovnika ove skupine, te socijalnom odnosu između njenih pripadnika, iz čega Korenevskij zaključuje da je zajednica Majkopske kulture bila u znatnoj mjeri militarizirana i stratificirana. Neka od pitanja, poput etničkog karaktera nosilaca Majkopske kulture još uvijek nisu u potpunosti definisana, mada za takvo što postoji više pretpostavki. Osim tekstualnog dijela, u radu se nalaze brojne fotografije, kao i pojedine tabele koje umnogome pomažu da čitalac stvori što jasniju sliku o fenomenu koji je u domaćoj literaturi uveliko zanemaren.

Drugi rad u sklopu poglavlja "Rane evropske civilizacije" također se odnosi na Majkopsku kulturu, a napisao ga je Blagoje Govedarica pod nazivom "Majkopska gravura". Autor na početku članka obrađuje grob eponimnog kurgana u kojem je po svojoj prilici pokopan knez iz tog perioda majkopske faze. Prilozi koji su pronađeni u njegovoj grobnici zajedno s njim idu u prilog toj konstataciji. Rad najveću pažnju

stavlja na jednu gravuru koja se nalazila u glavnom grobu, gdje je bio pokopan knez. Na posudi se nalazi ugraviran lanac nekog planinskog masiva, zatim dvije rijeke koje ističu iz njega, a zatim se ulijevaju u jedno jezero ili more, a na toj gravuri se također nalaze i razne vrste životinja (lav, svinja, patka, konj, bik, koza, divojarac i pantera ili lavica). Mnogi su se istraživači bavili prikazom ove gravure te su iznesena različita mišljenja oko značenja njenog sadržaja. Najveći broj njih se slaže da se radi o realističnom prikazu teritorija, ali se razilaze u mišljenju na koje područje konkretno se ono odnosi. Autor rada daje podršku Farnakovskom koji iznosi pretpostavku da se područje sa gravure odnosilo na teritoriju sjevernog Kavkaza, a da dvije rijeke predstavljaju one današnje Kuban i Terek. Ako je ovo razmišljanje tačno, to bi zapravo značilo da je posuda sa gravurom bila djelo nekog domaćeg majstora. Govedarica, osim što se slaže sa mišljenjem Farnakovskog, iznosi još nekoliko konstatacija koje dodatno potkrepljuju navedenu pretpostavku.

Sljedeći članak u Godišnjaku, također se tiče arheološke tematike. Martina Blečić Kavur je napisala rad po nazivom "Ukrašene brončane falere s trnom: ornament kao amblem", u kojem obrađuje ovaj arheološki materijal sa područja od istočnog prialpskog zaleđa, pa sve do obala srednjeg jadranskog bazena i u zaleđu duž dinarskog masiva. U tekstu se obrađuju četiri tipa falera: *Caput Adriae*, *Picenski*, *Dinarski* i *Vergina*. U analizi ova četiri tipa autor iznosi karakteristike koje krasi svaku od ovih vrsta falera. Dalje u tekstu daje se međusobna usporedba ova četiri tipa, a također se pokušava odrediti jedan vremenski period kome su one pripadale. Falere su imale izuzetan estetski značaj, a pored toga i preneseno metaforičko značenje. Rad je

popraćen s prilično velikim brojem fotografija koje daju vizuelni uvid u arheološki materijal koji se obrađuje, kao i samu njegovu problematiku.

Još jedan rad iz oblasti arheologije je napisao Aleksandar Jašarević u kojem je tema rada "Zapadnobalkanski tip krstolike kopče iz Kačnja". U uvodnom dijelu rada, autor govori o prvim iskopavanjima na lokalitetu Kačanj, koja je vodio Zdravko Marić. Na ovom mjestu otkrivena je grobna jama u sklopu koje se nalazio tzv. *grob četvorice ratnika* i *grob petog ratnika*, gdje je bilo sahranjeno najmanje jedanaest individua. U daljem tekstu autor vrši analizu više primjeraka kopči sa prostora zapadnog Balkana koje su analogne onoj iz Kačnja, u svrhu datiranja tog materijala. Autor smatra da se kopča iz Kačnja treba smjestiti u vremenski period od druge polovine VII. stoljeća do posljednjih decenija VI. stoljeća. Porijeklo ove kopče kako autor zaključuje, treba tražiti na lokalitetima koji se nalaze sjevernije od Kačnja.

Ilirski Japodi su tokom XX. stoljeća bili tema koja je možda i najviše intrigirala arheologe i historičare klasične historije, a da su oni i dalje predmet zanimanja u današnjoj historiografiji pokazuje rad Zilke Kujundžić – Vejzagić "Neprolazna svjetlost jantara sa japodskih nekropola u dolini Une". Na početku članka autor daje kraći pregled historijata istraživanja na problematiku Japoda, te ističe istraživače koji su dali najveći doprinos u rasvjetljavanju brojnih pitanja vezanih za ovaj narod. Kako je pronađen veliki broj jantarskog nakita na području japodskih nekropola, odabrani su samo najreprezentativniji nalazi, a cilj ovog rada prije svega je bio da se na osnovu njih detaljno prouči sadržaj umjetnosti koja je namijenjena pogrebnim ritualima i da se na osnovu njihovog karaktera ukaže

na religijske izvore i nadahnuća prahistorijskih Japoda u dolini Une. Kako se može vidjeti prema broju nalaza, Japodi su bili veliki ljubitelji ovog proizvoda, te su ga intenzivno koristili prilikom sahranjivanja od VII. stoljeća pr.n.e. do I. stoljeća n.e. Analiza jantarskog materijala je podijeljena na šest faza sahranjivanja, a autor na kraju daje zaključna razmatranja u kojima pokušava dati odgovore na neka kompleksna pitanja, poput izvora ekonomske moći Japoda koja im je omogućila uvoziti za to vrijeme ovaj prilično skup materijal, trgovački putevi kojim je pristizao jantar, te njegovo kultno značenje.

Mnogi ilirski narodi su bili predmetom velikog zanimanja u domaćoj i svjetskoj historiografiji tokom XX. i XXI. stoljeća. Ipak, neki od njih su sasvim neopravdano ostali na marginama naučnih istraživanja, a jedan od njih je i ilirski narod Naresi, koji je prebivao na području današnje istočne Hercegovine. U ovom broju Glasnika je po prvi put objavljen rad na tu tematiku od strane od Amre Šaćić, pod nazivom "Kulturno – historijski razvoj ilirskog naroda Naresa (*civitas Narensium*)". Autor se na početku rada bavi porijeklom ovog naroda, te iznosi pretpostavku da je sasvim moguće da su Naresi zapravo jedan od ostataka šire etničke zajednice koju su Grci i Rimljani nazivali Autarijatima, s time da se ne treba zanemariti komponenta drugog ilirskog naroda Ardijejaca. U radu se iznosi kraća rasprava o geografskom smještaju pripadnika ove etničke skupine, pa se tako oni svojim najvećim dijelom smještaju u gornji tok rijeke Neretve, a manjim u srednji tok istoimene rijeke. U daljem toku rada se vrši analiza na osnovu epigrafskog materijala, pa se u skladu s tim razmatraju razni procesi, poput keltskog uticaja na stanovništvo, proces romanizacije i što je osobito važno

pitanje postojanja i lociranja municipalnog središta ovog naroda. Dosada otkriveni arheološki ostaci sugerišu da bi se ovaj municipij mogao smjestiti na područje oko današnjeg Konjica. Tekst prate slike arheološkog materijala koji je pronađen na području gdje je prebivao ovaj narod, a u sklopu rada je predstavljena i tabela koja daje onomastički i socijalni pregled građe s nadgrobni spomenika iz doline gornje Neretve.

Na prostoru prirodnog parka Hutovo blato i odnjeg toka rijeke Neretve od 2007. – 2011. godine vršila su se arheološka istraživanja, s tim da se lokalitet Dubine u Doljanima pokazao među najzanimljivijim. Projekat je vodila Snježana Vasilj, a rezultate zaštitnih arheoloških istraživanja sa tog lokaliteta je objavila u radu "Arheološki lokalitet Doljani – Dubine u općini Čapljina, Bosna i Hercegovina. Prilog istraživanju donjeg toka rijeke Neretve". Na prostoru gdje su vršena iskopavanja otkrivena je jedna antička građevina, za što dokaze daju ostaci zidova i podnica. Za sada nije moguće jasnije konstatirati o kakvom je objektu tačno riječ, ali na osnovu otkrivenog materijala je moguće pretpostaviti da je nastao vrlo rano, možda čak u I. stoljeću pr.n.e. ili u I. stoljeću n.e. U sklopu te građevine je otkriveno pet grobova koji pripadaju kasnijem vremenu, tj. periodu ranog srednjeg vijeka. Oni su u sebi sadržavali kosturne ostatke različitih jedinki, kako muškaraca, tako i žena, a posebno je zanimljiv grob br. 1. u kojem je sa ženskom osobom bilo pokopano dvoje djece, dok su se ostaci trećeg djeteta nalazili u keramičkoj posudi u istom grobu. Pronađeni arheološki materijal svjedoči kontinuiranom razvoju ovog mjesta od prahistorijskog vremena, pa sve do srednjeg vijeka. Najbrojniji nalazi pripadaju ostacima keramike iz raznih perioda,

dok se također mora spomenuti i "jagoda sljepoočničarka" koja je karakteristična kao najzastupljeniji primjer nakita u ranosrednjovjekovnim grobovima s kršćanskom načinom pokapanja. Autor zaključuje da bi se ovom, ali i drugim lokalitetima na području Hercegovine u budućnosti trebalo posvetiti mnogo više pažnje, jer bi mogli pružiti dosta novih saznanja u kontekstu zadnjih stoljeća prije nove ere. Vrijedi napomenuti da se u radu nalaze brojne slike koje prikazuju istraživani lokalitet, kao i arheološke ostatke koji su tu pronađeni.

Za razliku od današnjeg svijeta kojim dominiraju tri monoteističke religije, u antičkom svijetu duhovna kultura je bilo mnogo raznovrsnija, pa se tako na jednom konkretnom i određenom teritoriju moglo obožavati i do više destina različitih božanstava. Takav primjer se između ostalih može vidjeti na primjeru Dardanije, o čemu piše Naser Ferri u radu "Vjeronanja i štovanje bogova u predkršćanskoj Dardaniji". Stanovništvo sa ovog prostora je prije svega poštovalo domaća božanstva (*Andin, Deae Dard, Zbeltiurdusa, Dracco* i *Draccena* itd.), a dokazi za to se mogu naći na raznim natpisima i epigrafskim spomenicima. Pored njih, potpadanjem dardanskog stanovništva pod rimsku vlast, ono počinje štovati i božanstva iz rimskog panteona, a najveći broj posveta je pronađen u čast vrhovnog rimskog boga Jupitera, kao i Kapitolinskoj trijadi (Jupiter, Junona i Minerva). Osim njih, iz rimskog panteona štovao se veliki broj drugih božanstava poput, Marsa, Merkura, Neptuna, Herkula, Libera i dr. U Dardaniji su se pored zvaničnih kultova, poštovala i druga božanstva koja su mahom poticala iz Grčke ili su bila orijentalnog porijekla. Najpoznatija među njima su bila Hera, Izida, Serapis, Mitra, Jupiter Dolihen, Dionis i dr. Zanimljivo je

da su osim posveta bogovima, u Dardaniji pronađeni i spomenici namijenjeni smrtnicima, koji su nakon svog života uvršteni među božanstva, a svakako najpoznatiji među njima je bio Antinoj, bliski prijatelj i ljubavnik cara Hadrijana.

“Kasnoantička grobnica na svod, crkva i nekropola na lokalitetu Studena česma u Donjem Vakufu” je naziv rada Adnana Busuladžića u kojem on daje opis i tok arheoloških istraživanja koje je tu provedeno. Na lokalitetu se radilo tokom 2005. i 2006. godine, gdje je bilo otvoreno ukupno deset sondi. Pored kasnoantičke grobnice koja je bila primarni cilj ovog istraživanja, otkriveni su i ostaci nekoliko ljudskih skeleta koji su pripadali osobama različite starosne dobi. Od značajnijih nalaza vrijedi spomenuti nakit koji je pronađen na tri skeleta (ogrlica, naušnice i bakarni prsten), kao i izvjesnu količinu kasnoantičkog stakla i keramike. Busuladžić zaključuje da se ovdje najvjerovatnije nalazio kasnoantički sakralni objekat iz perioda IV. – VI. stoljeća uz kojeg se nalazilo veće groblje.

Niz članaka koji se tiču srednjovjekovne tematike, započinje radom Ante Miloševića pod imenom “Ranosrednjovjekovni reljef iz Maloga Čajna kod Visokog s dodanim natpisom *velikog kaznaca Nespina*”. Autor se u tekstu bavi problemom datiranja ovog reljefa te smatra da je njegovo smještanje u kasnija stoljeća srednjeg vijeka dosada u historiografiji bilo pogrešno. Kao dokaze za svoju tvrdnju on uzima brojne analogije sličnih primjera iz različitih područja, ne samo iz susjednih zemalja, već i iz ostatka Evrope. Na osnovu toga, on smatra da ovaj reljef pripada periodu ranog srednjeg vijeka – predromaničkom razdoblju, tačnije drugoj polovini VIII. stoljeća. Također, on se u radu dotiče i objekta iz Breze za koji se u historiografiji smatra

da je bila ranokršćanska crkva. Međutim, Milošević na osnovu fragmenata koji su nekada ukrašavali spoljašnjost i unutrašnjost građevine, tvrdi da se ovdje zapravo nalazila palača ili lovačka kuća u sklopu većeg vlastelinstva iz ranosrednjovjekovnog vremena. Autor na kraju rada iznosi pretpostavku, da je reljef iz Malog Čajna originalno bio dio dekoracije iz unutrašnjosti ove zgrade kod Breze te da je naknadno prenešen na lokalitet kod Visokog.

Pokojni Tibor Živković je prije svoje smrti objavio jedan od svojih posljednjih radova koji se tiče najvažnijeg izvora za proučavanje ovih prostora u periodu ranog srednjeg vijeka, koji nosi naslov “Nova tumačenja vesti o južnoslavenskim *gentes* u *De administrando imperio* vizantijskog cara Konstantina VII Porfirogenita (944. – 959.)”. Prve stranice teksta posvećene su pregledu historiografije koja se bavila ovim izvorom od njenih samih početaka iz XVII. stoljeća i Ivana Lučića, pa sve do današnjeg vremena. Autor veoma kritički ocjenjuje rad i odnos pojedinih naučnika prema ovom dokumentu, te iznosi mišljenje o njihovom doprinosu vezano za ovu problematiku. U nastavku teksta, pažnja se stavlja na šest kraćih tema u kojima Živković na novi način tumači pojedine informacije iz djela bizantskog cara. Posebno je značajno izdvojiti njegovo zapažanje u kojem on tvrdi, da se Bosna u ovom periodu treba gledati u istom kontekstu – *polity*, kao i Hrvatska, Srbija, Duklja, Zahumlje i Travunija.

Sljedeći rad iz opusa srednjovjekovne tematike je “Prilog kontekstualizaciji i dataciji stećaka u Starom Slanom kod Trebinja” od Esada Kurtovića. Autor se bavi datacijom natpisa sa dva stećka i odnosom dvije ličnosti koje se spominju u tim natpisima – Obradom Krajkovićem i Ivkom Krajkovićem. Jedan od onih koji se bavio tom pro-

blematikom je bio Marko Vego, koji je iznio konstataciju da su ove dvije ličnosti zapravo u krvnom srodstvu, tačnije otac i sin. U radu se nastoji ispitati da li je ova tvrdnja Vego tačna i pokušava odrediti jedan uži vremenski period u koji bi se mogli smjestiti ova dva natpisa. Na osnovu analize dostupnih srednjovjekovnih dokumenata u kojima se spominju ove dvije osobe, Kurtović u konačnici dokazuje da su Obrad i Ivko Krajković zaista bili otac i sin, što se poklapa sa mišljenjem Marka Vego. Što se datiranja ovih spomenika tiče, autor je nizom činjenica dokazao da se prvi natpis treba smjestiti u period između 1420. god. – 1447. god., a drugi u sredinu XV. stoljeća, što predstavlja značajan napredak za razliku od prijašnjih pretpostavki kada se prvi natpis okvirno datirao u prvu polovinu XV. stoljeća, a drugi općenito u XV. stoljeće.

“Nekropola sa stećcima na lokalitetu Kose u Crnićima, Kreševo” je naziv rada Zijada Halilovića, u kojem on na nekoliko stranica daje jednu vrstu izvještaja na zadatu temu. Autor na početku članka daje odrednice o geografskom položaju ovog mjesta, kraći historijski razvoj Kreševa te navodi da je ova nekropola 2012. godine zakonski uvrštena među nacionalne spomenike države Bosne i Hercegovine. Također, iznose se informacije o prethodnim istraživačkim i konzervatorsko – restauratorskim radovima na ovom lokalitetu, koja su vodili Šefik Bešlagić, Đuro Basler i Milo Jukić. U nastavku rada, Halilović opisuje spomenutu nekropolu i prezentira pojedinačno stanje očuvanosti stećaka. Prema evidenciji iz 2011. godine, on zaključuje da ovi spomenici ubrzano propadaju zbog nedostatka neredovnog održavanja te iznosi razloge koji su doveli do takve situacije. Tekst prate slike sa navedenog lokaliteta koje pružaju vizuelni uvid za pojedine stećke.

Rad o najranijim počecima arheologije na prostoru Bosne i Hercegovine su napisali Adnan Kaljanac i Tijana Križanović pod naslovom “Bosanskohercegovački antikvarizam osmanskog doba, Antikvari na razmeđu istoka i zapada”. Prve stranice teksta obrađuju korijene arheologije i daju detaljan pregled njenog historijata, kao i razloge koji su najviše doprinijeli razvoju ove nauke. Za antikvare se opravdano može reći da su bili neka vrsta preteča moderne arheologije. Drugi dio rada se bazira na prostor Bosne i Hercegovine i djelovanju antikvara na ovom teritoriju. Potpuno neopravdano se smatra, da prije osnivanja Zemaljskog muzeja ovdje nije bilo nikakvog organizovanog arheološkog djelovanja, pa su takve radnje posmatrane isključivo kao sakupljački radovi pojedinaca. Kako se u radu može vidjeti, takva konstatacija nema podloge u stvarnosti, jer brojni savremenici iz tog razdoblja pišu, da su tadašnju Bosnu pohodili brojni antikvari, kako strani tako i domaći, a razlog je svakako bio bogati arheološki materijal, koji je nažalost u velikoj mjeri iznešen sa ovih prostora.

Posljednji naučni članak iz ovog broja Godišnjaka je djelo Marija Katića koji nosi ime “Obilježavanja mjesta odmaranja s pokojnikom”. Istraživanje ovog specifičnog pogrebnog običaja autor je započeo u Hrvatskoj, gdje on nosi naziv *mirila*. U daljem toku svog istraživačkog rada Katić je pronašao brojne analogije, prije svega u susjednim zemljama (Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora, Slovenija). Međutim, ovaj običaj nije specifičnost samo prostora zemalja bivše Jugoslavije, već su slični primjeri pronađeni na mnogo udaljenijim geografskim prostorima, kao npr. u Finskoj gdje ovaj fenomen nosi ime *karsikko*, pa zatim u Švedskoj i Estoniji. Svi su oni imali istu

funkciju, s tim da razlike u samoj procesiji, kao i upotrebi materijala (kamen ili drvo) variraju od područja do područja. Ova tradicija je danas skoro pa izumrla, ali se još uvijek na nekim mjestima mogu pronaći njeni survivali. Kako autor u zaključku navodi, svrha ovog rada je bila pokazati kako je običaj obilježavanja mjesta odmaranja s pokojnikom geografski raširenija pojava.

U ovom broju Godišnjaka, pored naučnih članaka brojnih uglednih stručnjaka, objavljeno je i pet radova u sklopu rubrike "Kritike i prikazi". Danijel Džino je uradio prikaz dva djela: Domagoja Tinčića "Spomenici VII. legije na području rimske provincije Dalmacije/ Monuments of Legio VII in the Roman Province of Dalmatia" u izdanju Arheološkog Muzeja iz Splita, te Salmedina Mesihovića "Antiqui homines Bosnae" koji je publikovan od strane Filozofskog Fakulteta u Sarajevu. Tino Tomas je izvršio prikaz knjige Miroslava Marića "Primena geografskih informacionih sistema u arheološkoj dokumentaciji" koja je izdana od strane Printshop iz Beograda. Detaljan prikaz monografije od Maje Petrinec "Groblja od 8. do 11. stoljeća na području ranosrednjovjekovne hrvatske države" u izdanju Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika iz Splita, uradio je Midhat Dizdare-

vić. Zadnja dva prikaza su uradili studenti Filozofskog Fakulteta u Sarajevu. Enes Dedić je obradio knjigu Dubravka Lovrenovića "Bosanska kvadratura kruga" koja je izašla u zajedničkom izdanju izdavačkih kuća Synopsis iz Zagreba i Dobre knjige iz Sarajeva, dok je Dženan Dautović napisao iscrpan prikaz Zbornika radova "Pad Srpske despotovine 1459. godine" koja je izdana od strane Srpske akademije nauka i umetnosti.

Kao i prethodna izdanja Godišnjaka Centra za balkanološka ispitivanja i ovo je u potpunosti opravdalo očekivanja te je samo potvrdio svoj ugled i renome koji ima, ne samo u regionu, već i u svjetskim okvirima. Može se vidjeti da je ovaj broj ponudio i neke novitete, poput započinjanja ciklusa "Rane evropske civilizacije" u kojem će u narednim brojevima biti objavljivani prikazi akteulnih izučavanja važnijih kulturnih cjelina. Također, u izdanju su svoje mjesto dobili novi, mladi stručnjaci, koji će zajedno sa onim iskusnijim činiti okosnicu u budućem istraživačkom radu te i nadalje davati veliki doprinos razvoju historijske misli ■

Edin Veletovac